

UNELE TRĂSĂTURI DE BAZĂ ALE PEDAGOGIEI ROMÂNE MODERNE

STANCIU STOIAN

membbru corespondent al Academiei R. S. România

Pedagogia română modernă e cuprinsă cronologic, în principal, în limitele secolului al XIX-lea, „stupidul secol al XIX-lea“ — cum l-au numit plini de ură reacționarii paraponiți, „marele secol“ — cum l-au numit adversarii lucizi ai acestora. Începuturile acestei pedagogii românești se găsesc chiar, după cum cu toții știm, cu citeva decenii mai în urmă, în secolul al XVIII-lea, și se prelungesc, pentru noi, pînă la „Marea Unire“ din 1918, care împlinea, ceea ce Mihaï Vodă Viteazul izbutise pentru un moment cu trei secole în urmă.

Secolul al XIX-lea românesc se încadrează perfect în secolul istoriei universale, în ceea ce acesta a avut esențial și bun : spiritul progresist și revoluționar. Ecoul revoluției franceze burghezo-democrate de la 1789, ca și al celei din 1848, a răsunat puternic pe plaiurile carpato-dunărene, și cu efect. Aici, duhul înnoirilor a apărut în trepte crescînde : mai întîi, prin răscoalele populare din 1784 (în Transilvania) și, mai evident, revoluționar, în 1821, apoi mai limpede și mai eficient în 1848. A fost așa dar un secol mare și pentru noi, cum a fost de fapt în general. El a fost dominat de altfel de revoluțiile românești din 1848 — una singură în fond — și stă sub semnul a ceea ce ne-am obișnuit să numim „pașoptism“.

„Pașoptismul“ a fost, în adevăr, crezul care a încălzit nu numai o generație (cea de la 1848), ci și cea precedentă, prelungindu-se și realizîndu-se, în parte, și după această dată, în toată epoca modernă de care ne ocupăm.

O privire de ansamblu asupra acestei epoci, în întregul ei, ne învederează trei idei mai importante, idei—forțe ce se împletesc, de la începutul ei. Aceste idei sînt : (a) ideea patriotică, axată pe realizarea unității naționale și a unui stat național unic, suveran și independent ; (b) ideea democratică, axată pe lupta împotriva structurilor feudale existente în toate cele trei provincii românești ; (c) o concepție

culturală și pedagogică progresistă, la nivelul și sub influența dezvoltării științei și culturii apusene, ca și a tradițiilor și a frământărilor societății românești.

Toate aceste adevărate principii călăuzitoare trebuie să fie văzute, cum spunea Lenin, nu în ceea ce ele n-au dat și nu puteau da, ci în ceea ce au dat. Și au dat mult. Ele au avut, evident, și limite, pe care de asemenea nu le putem ignora. Patriotismul, legat de ideea de stat burghez și de națiune burgheză, este revendicat, pînă la monopolizare aproape, de burghezia în ascensiune; democratismul, întemeiat mai mult pe o vagă demofilie, luptă din greu cu puterea claselor posedante, care nu cedează decît pas cu pas din privilegiile lor; concepția pedagogică, inspirată din curentele progresiste ale secolului și bazată pe nevoile naționale proprii, este și ea stăvilită de tendințe contrarii susținute de clasele și păturile conservatoare sau de-a dreptul reacționare. Astfel, mai ales în practică, școala se înnoiește cu greu, ajungînd să se concretizeze în două așezări distincte: „școala poporului“ (numai clasele „primare“ sau „elementare“) și școala burghezo-moșierimii (școala secundară și învățămîntul superior). Gîndirea pedagogică e nevoită să se concentreze pe problemele puse de această stare de fapt, conturîndu-se treptat într-o concepție autohtonă (originală, în parte). Este un merit pentru cei ce au reprezentat-o că, în marea lor majoritate, au creat o linie generală progresistă. Intrarea în scenă a proletarietului și a socialismului și-a adus aici o contribuție importantă.

Care sînt trăsăturile acestei gîndiri pedagogice ?

Cinci sînt trăsăturile mai importante ale pedagogiei române moderne, cinci realizări concretizate în școală și procesul de educație și învățămînt — refulate apoi în gîndirea pedagogică. Acestea sînt : (a) un limbaj științific adecvat, sumă a categoriilor sau a entităților abstracte, instrument al gîndirii specific pedagogice; (b) un sistem de învățămînt modern, dibuit înainte de 1648, căutat și fixat într-o formă conturată la finele secolului (1893—1898); (c) un acces democrat în principiu (juridicește) la învățătură, fără a fi, însă, și în fapt; (d) o diversificare a învățămîntului teoretic — învățămîntul privilegiat — în clasic—modern—real, răspunzînd prin aceasta și nevoilor societății date și structurii ei de clasă; (e) un început de învățămînt practic de toate gradele, gemenele învățămîntului nou, care e destinat să depășească și ucenicia, prin tehnică și școală.

Toate aceste realizări au fost posibile într-un ritm destul de susținut, comparativ cu alte țări europene, datorită unei situații speciale, în care s-au găsit țările române (cele trei provincii), în momentul de început al epocii. Nu e, credem, inutil să menționăm, între altele, faptul că, în epoca de expansiune otomană, țările noastre, toate, și-au păstrat o autonomie mai mult sau mai puțin eficientă. Ele n-au fost niciodată pașalicuri. Iar aceasta le-a menținut în contact permanent cu Apusul. În prag de epocă modernă, Transilvania a beneficiat mai

mult de acest contact și Școala Ardeleană este explicabilă prin aceasta ; mai apoi, Principatele Dunărene au avut o mai largă autonomie, iar aceasta le-a dat un avans din punct de vedere politic.

Pedagogia română modernă s-a născut și a crescut în acest climat. Trăsăturile ei fundamentale nu s-au împlinit după modelul visat de contemporanii lor. În bună măsură, ele aveau să mai aștepte mult pînă la împlinire — pînă în zilele noastre. Iar în zilele noastre au fost și depășite. Să nu pierdem însă din vedere că și realizările noi de azi își au începutul atunci. Trăsăturile enumerate mai sus rămîn, dar ele capătă semnificații noi și nivel nou. Pedagogia le va reflecta și le reflectă deja în dezvoltarea ei. Revoluția socialistă și marea revoluție industrială, însoțite de o revoluție științifică fără precedent, își pun amprenta lor pe această dezvoltare.

În adevăr, îmbogățirea și transformarea sistemului entităților (cadrul categorial) continuă mai departe și mai mult, într-un bogat context interdisciplinar ; modelul prospectiv educațional ia direcții dictate de modelele sociale propuse de victoria socialismului ; democratizarea școlii devine totală ; relația umanism-realism capătă semnificații noi, ca și relația teorie-practică. La toate acestea se adaugă o problemă nouă, care le include pe toate celelalte : strînsa legătură între știință, învățămînt și producție. Unii văd în aceasta chiar o ofensivă antișcolară. Noi nu credem acest lucru. De o nouă pedagogie și o nouă școală e vorba în realitate ; mai largi și altfel structurate.

Și va fi aceasta școala care trebuie să ne dea, cum a spus Secretarul General al Partidului Comunist Român, omul cu adevărat nou : comunistul de omenie.